

הומש כס"י משולב

פרשת דברים, דברים א - ג (כב), ק"ה פסוקים

פרק א

(א) אלה הדברים אשר דבר משה אל-בלי-ישראל בעבר הירדן במדבר בערב. מול סוף ביד פארן וביקתפל ולבן וחיצרת ודי זקב:

(א) אלה הדברים לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן. לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל אשר דבר משה אל-בלי-ישראל אילו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים, אתם הייתם שומעים מכן עמרם ולא השיבותם דבר מכן וכך, אילו היינו שם היינו משיבים אותו, לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן, כל מי שיש לו תשובה ישיב בעבר הירדן במדבר לא במדבר היו אלא בערבות מואב, ומהו במדבר, אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו (שמות טז ג) מי יתן מותנו וגו' בערבה בשביל הערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב. -

מול סוף על מה שהמרו בים סוף בבואם לים סוף שאמרו (שם יד יא) המבלי אין קברים במצרים, וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר (תהלים קוז ז) וימרו על ים בים סוף, כדאיתא בערכין (טו א) ביוז פארן וביזתפל ולבן אמר רבי יוחנן [רשב"י] חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיח על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן, שאמרו (במדבר כא ה) ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ועל מה שעשו במדבר פארן על ידי המרגלים וחיצרת במחלוקתו של קרח. דבר אחר, אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום ודי זקב. הוכיח על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר (הושע ב י) וכסף הרביתי לה זהב עשו לבעל:

(ב) אחד עשר יום מחורב דרך הרשעיר עד קדש ברנע:

אחד עשר יום מחורב - אמר להם משה ראו מה גרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שער ואף הוא מהלך אחד עשר יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים, שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנאמר (במדבר י יא) ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו' ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע, צא מהם שלושים יום שעשו בקברות התאווה, שאכלו הבשר חדש ימים, ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים, נמצא בשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך, וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שער ארבעים שנה:

(ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר חמש באחד לחדש דבר משה אל-בני ישראל ככל אשר צוה יקוק אתו אלהם:

ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חמש באחד לחדש - מלמד שלא הוכיח אלא סמוך למיתה. ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה. אמר, ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו וכו' כדאיתא בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר (ש"א יב, ג) הגני ענו בי. וכן דוד את שלמה בנו:

(ד) אחרי הבלתו אמר משה אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצת הארץ, יאמרו מה לזה עלינו, מה הטיב לנו, אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם

והורישם את ארצם ואחר כך הוכיח את סיחון מלך האמרי אשר יושב וגו'. אילו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון, היה קשה, שהמדינה קשה, ואילו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה היתה קשה, שהמלך קשה, על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר-יושב בעשתרת* המלך קשה והמדינה קשה בארעי. שם המלכות:

עשתרות - הוא לשון צוקין וקושי כמו (בראשית יד, ה) עשתרות קרנים, ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים שהיו שם רפאים שהכה אמרפל, שנאמר (בראשית יד ה) ויכו את רפאים בעשתרות קרנים, ועוג נמלט מהם והוא שנאמר (שם יד יג) ויבא הפליט, ואומר (דברים ג יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים:

(ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל התחיל, כמו (בראשית יח, כז) הנה נא הואלתי משה באר את-התורה הזאת לאמר: נלך את התורה בשבעים לשון פירשה להם:

(ו) יקוק אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב-לכם שבת בהר הזה. כפשוטו. ויש מדרש אגדה הרבה לכם גדולה ושכר על ישיבתכם בהר הזה, עשיתם משכן ממורה וכלים, קבלתם תורה, מנייתם לכם סנהדרין, שרי אלפים ושרי מאות:

(ז) פנו וסעו לכם זו דרך ערד וחרמה ובאו הר האמרי כמשמעו ואל-בלי-שכניו עמון ומואב והר שער בערבה זה מישור של יער בהר זה הר המלך ובשפלה זו שפלת דרום ובנגב ובחוף הים אשקלון ועזה וקסרי וכו' כדאיתא בספרי ארץ הפנעני והלבנון עד-הנהר הגדל נהר-פרת. מפני שנזכר עם ארץ ישראל, קראו גדול. משל הדיוט אומר עבד מלך מלך, הדבק לשחור וישתחוו לך, קרב לגבי דהינא ואידהן:

(ח) ראה נתתי בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאומד ומשמעה לפניכם את-הארץ באו ורשו אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה, אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זין את-הארץ אשר נשבע יקוק לאבותיכם למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב, אלא אברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי לעצמו לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולירעם אחריהם:

(ט) ואמר אלכם בעת ההוא לאמר מהו לאמר, אמר להם משה, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש ברוך הוא לא-אובל לבדי שאת אתכם:

לא אוכל לבדי וגו' - אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל, אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד את המן והגיז את השליו לא היה יכול לדונם, אלא כך אמר להם, ה' אלהיכם הרבה אתכם, הגדיל והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינין. וכן אמר שלמה (מלכים א' ג, ט) כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה, אפשר מי שכתוב בו (שם ה, יא) ויחכם מכל האדם, אומר מי יוכל לשפוט, אלא כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום, אני אם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע, שנאמר (משלי כב, כג) וקבע את קובעיהם נפש:

וְשִׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם. וְשׁוֹטְרִים. מִיָּתִי עֲלֵיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם, אֵלּוּ הַכּוֹפְתִין
וְהַמְכִין בְּרִצּוּעָה עַל פִּי הַדִּיּוּיִן:

(טז) וְאַעֲזֹה אֶת־שִׁפְטֵיכֶם אִמְרָתִי לָהֶם הוּוּ מִתּוֹנִים בְּדִין, אִם בֹּא דִין
לִפְנֵיךָ פַּעַם אַחַת שְׁתִּים וְשִׁלֹּשׁ אֵל תֹּאמַר כִּבְר בֹּא דִין זֶה לִפְנֵי פַעֲמִים
הַרְבֵּה, אֲלֵא הִיוּ נוֹשָׂאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ בְּעֵת הַהוּא מִשְׁמִנִּיתִים אִמְרָתִי
לָהֶם, אִין עֲכָשִׁיו כְּלִשְׁעֵבֵר, לְשַׁעֲבֵר הִיִּיתֶם בְּרִשׁוֹת עֲצַמְכֶם, עֲכָשִׁיו הִרִי
אִתֶּם מִשׁוֹעֲבָדִים לְצַבּוֹר לְאַמֵּר שְׁמַע לְשׁוֹן הוּוה, אִוְדִנִּיט בְּלַע"ז
[בְּהִזְזִינְכֶם] כְּמוֹ (שְׁמוֹת כ, ח) זְכוֹר, (דְּבָרִים ה, יב) שְׁמוֹר בִּיקְדָּשְׁכֶם
וְשִׁפְטֵיכֶם לְצַדִּיק בִּיקְדָּשְׁכֶם וְבִיקְדָּשְׁכֶם וְגַבִּין גְּרוֹ. זֶה בַעַל דִּינֹ, שְׁאוֹגֵר עֲלֵיו
דְּבָרִים. דְּבַר אַחַר וּבִין גֵּרֹ, אִף עַל עֲסָקִי דִירָה בִין חִלּוּקַת אַחִים, אִפִּילוּ
בִין תְּנוֹר לְכִירִים:

(יז) לֹא־תִזְכְּרוּ פָּנִים בְּמִשְׁפָּט זֶה הַמְמוֹנָה לְהוֹשִׁיב הַדִּיּוּיִן, שְׁלֵא יִאמַר
אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֵה אִו גְּבוֹר, אִוּשִׁיבֵנו דִּיין, אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוּבִי, אִוּשִׁיבֵנו דִּיין
בְּעִיר, וְהוּא אִינוּ בְקִי בְּדִינִין נִמְצָא מִחִיִּיב אֵת הַזְכָּאִי וּמִזְכָּה אֵת הַחִיִּיב.
מַעֲלָה אִנִּי עַל מִי שְׁמַנְהוּ כִּאִילוּ הִכִּיר פָּנִים בְּדִין. בְּקִטְנֹן בְּגִדְלֹ תִשְׁמַעוּן
שִׁיֵּה חֲבִיב עֲלִיךָ דִין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מָאָה מְנָה, שְׁאִם קִדְם וּבֵא
לִפְנֵיךָ לֹא תִסְלַקְנוּ לְאַחֲרוֹן. דְּבַר אַחַר כְּקִטְנֹן כְּגִדּוֹל תִּשְׁמַעוּן, כְּתַרְגוּמוֹ,
שְׁלֵא תִאמַר, זֶה עֲנִי הוּא וְחִבְרִיו עֲשִׂיר וּמִצְוָה לְפָרְנוֹסוֹ אִזְכָּה אֵת הַעֲנִי
וְנִמְצָא מִתְּפָרְנוֹס בְּנִקְיוֹת. דְּבַר אַחַר שְׁלֵא תִאמַר הִיאֵךְ אִנִּי פּוֹגֵם כְּבוֹדוֹ שֶׁל
עֲשִׂיר זֶה בְּשִׁבִיל דִּינֵר, אִזְכְּנוּ עֲכָשִׁיו, וְכִשְׂיָצֵא לְחוּץ אִוּמַר אִנִּי לוֹ, תֵן לוֹ
שְׁאֵתָה חִיִּיב לוֹ. לֹא תִגְדּוֹר מִפְּנֵי־אִישׁ לֹא תִירָאוּ. דְּבַר אַחַר לֹא תִגְדּוֹר,
לֹא תִכְנִיס דְּבָרִיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, לְשׁוֹן (מִשְׁלִי י, ה) אִוּגֵר בְּקִיץ כִּי הַמִּשְׁפָּט
לְאַלְהֵים הוּוֹה מֵה שְׁאֵתָה נוֹטֵל מִזֶּה שְׁלֵא כְדִין, אִתָּה מִזְקִיקִי לְהַחֲזִיר
לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִיִּית עֲלֵי הַמִּשְׁפָּט וְהַדְּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי*
וְשִׁמְעֵתִי:

תִּקְרְבוּן אֵלַי - עַל דְּבַר זֶה נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפַּט בְּנוֹת צִלְפַּחַד, וְכֵן שְׁמוּאֵל
אִמַר לְשִׁאוּל (שְׁמוּאֵל א' ט, יט) אִנְכִי הִרְוָהָ, אִמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּוֹה,
חִיִּיךְ שְׁאִנִּי מוֹדִיעֵךְ שְׁאִין אִתָּה רְוָהָ. וְאִימִתִּי הוֹדִיעוּ, כְּשִׁבָא לְמִשׁוּח אֵת
דוֹד (שֵׁם טז, ו) וִירָא אֵת אִלִּיאֵב וְאִמַר אֵךְ נִגְדַה' מִשִּׁיחוּ, אִמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּוֹה, וְלֹא אִמְרַת אִנְכִי הִרְוָהָ (שֵׁם טז, ז) אֵל תִּבְטַל אֵל מִרְאוּ:

(יח) וְאַעֲזֹה אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּוֹה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן. אֵלּוּ
עֲשֵׂת הַדְּבָרִים שְׁבִין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נַפְשׁוֹת:

(יט) וְנִסְעָה מִתְּרֵב וְגַלְדֵּךְ אֵת כָּל־הַמְדַבֵּר הַגְּדוֹלָה וְהַנּוֹרָא שֶׁהִיוּ בּוֹ נַחֲשִׁים
כְּקוֹרוֹת, וְעַקְרֵים כְּקִשְׁתוֹת הַהוּוֹה אֲשֶׁר רִאִיתֶם דְּרָךְ הַר הָאֵמֶרִי בְּאֲשֶׁר
צִוִּה יִקְרָק אֵלְהִינוּ אִתְּנוּ וְנִבָּא עַד קִנְשׁ בְּרַנְעָה:

(כ) וְאִמַר אֲלֵכֶם בְּאֵתְם עֲדֵהר הָאֵמֶרִי אֲשֶׁר יִקְרָק אֵלְהִינוּ נִתְּן לָנוּ: (כֹּא)
רִאָה נִתְּן יִקְרָק אֵלְהִיךָ לְפָנֶיךָ אֵת־הָאֵרֶץ עֲלֶה רִשׁ בְּאֲשֶׁר דְּבַר יִקְרָק אֵלְהִי
אֲבִתֶיךָ לְךָ אֵל־תִּירָא וְאַל־תִּתַּחַת:

*

שְׁלִישִׁי

(כב) וְתִקְרְבוּן אֵלַי כָּלְכֶם בְּעִרְבוּבֵי, וְלֵהֲלֵן הוּוֹה אִוּמַר (פִּרְק ה, כ -
כֹּא) וְתִקְרְבוּן אֵלִי כֹל רִאִשֵׁי שְׁבִטִים וְזִקְנִים וְתִאמְרוּ הֵן הִרְאֵנוּ וְגוֹ',
אוֹתָה קְרִיבָה הִיִּתָה הוּגְנַת, יִלְדִים מְכַבְּדִים אֵת הַזְקִנִים וְשִׁלְחוּם לִפְנֵיהֶם,
זִקְנִים מְכַבְּדִים אֵת הִרִאִשִׁים לְלַכַּת לִפְנֵיהֶם, אֲבַל כֹּאן, וְתִקְרְבוּן אֵלִי
כּוֹלְכֶם, בְּעִרְבוּבֵי, יִלְדִים דּוּחִפִין אֵת הַזְקִנִים וְזִקְנִים דּוּחִפִין אֵת הִרִאִשִׁים
וְתִאמְרוּ נְשַׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחֲפָרְדְּלוּנוּ אֵת־הָאֵרֶץ וְיִשְׁבּוּ אִתְּנוּ דְּבַר
בִּאִזָּה לְשׁוֹן הֵם מְדַבְּרִים אֵת־הַדְּרָךְ אֲשֶׁר נַעֲלָה־בָּהּ אִין דְּרָךְ שְׁאִין
בְּה עֲקִמִּימוֹת וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נִבָּא אֵלֶיהֶן. תִּחַלָּה לְכַבּוֹשׁ:

(י) יִקְרָק אֵלְהֵיכֶם הַרְפָּה אֶתְכֶם וְהַנְּכֶם הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֵב. וְכִי
כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הִיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וְהֵלֵא לֹא הִיוּ אֲלֵא שִׁישִׁים רְבּוּ, מֵהוּ
וְהַנְּכֶם הַיּוֹם, הַנְּכֶם מִשׁוֹלִים כִּיּוֹם, קִיּוּמִים כַּחֲמָה וְכִלְבָּנָה וְכּוֹכְבִים:

*

שְׁנִי

(יא) יִקְרָק אֵלְהִי אֲבוֹתְכֶם יִסְף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֵלְךָ פַּעֲמִים וַיְבַרְךָ אֶתְכֶם
בְּאֲשֶׁר דְּבַר לְכֶם: יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֲלֵף פַּעֲמִים. מֵהוּ שׁוֹב וַיְבַרְךָ אִתְכֶם
כֹּאֲשֶׁר דְּבַר לְכֶם, אֲלֵא אִמְרוּ לוֹ - מִשָּׁה, אִתָּה נּוֹתֵן קִצְבָה לְבִרְכַתִּינוּ, כִּבְר
הַבְּטִיחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּוֹה אֵת אֲבֵרָהֶם (בְּרִאשִׁית יג, טז) אִשֵׁר אִם יוֹכֵל
אִישׁ לְמִנּוֹת וְגוֹ', אִמַר לָהֶם זֶה מִשְׁלִי הִיא, אֲבַל הוּוֹה יְבַרְךָ אִתְכֶם כֹּאֲשֶׁר
דְּבַר לְכֶם:

(יב) אֵיכָה אִשָּׂא לְבַדִּי אִם אִוּמַר לְקַבֵּל שְׁכַר לֹא אוֹכֵל, זֶה הִיא שְׁאִמְרָתִי
לְכֶם לֹא מַעֲצָמִי אִנִּי אִוּמַר לְכֶם, אֲלֵא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּוֹה טְרַחְכֶם
מִלְמַד שֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל טְרַחְנִין. הִיִּה אַחַד מֵהֶם רְוָהָ אֵת בַּעַל דִּינֹ נּוֹצַח
בְּדִין, אִוּמַר יֵשׁ לִי עֲדִים לְהַבִּיא, יֵשׁ לִי רִאִיוֹת לְהַבִּיא, מוֹסִיף אִנִּי עֲלֵיכֶם
דִּיּוּיִן וּמִשְׁאָכֶם מִלְמַד שֶׁהִיוּ אִפִּיקוֹרְסִין. הַקְּדִים מִשָּׁה לְצִאֵת, אִמְרוּ, מֵה
רָאָה בֵן עֵמֶרֶם לְצִאֵת, שְׁמָא אִינוּ שְׁפוּי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. אִיחַר לְצִאֵת, אִמְרוּ,
מֵה רָאָה בֵן עֵמֶרֶם שְׁלֵא לְצִאֵת, מֵה אִתֶּם סְבוּרִים, יוֹשֵׁב וַיּוֹעֵץ עֲלֵיכֶם
עֲצוֹת רַעוּת וְחוֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשַׁבּוֹת וְרִיבְכֶם. מִלְמַד שֶׁהִיוּ רּוֹגְנִים:

(יג) הָבֹו לְכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנִבְנִים וַיִּדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימֶם
בְּרִאִשֵׁיכֶם:

(יג) הָבֹו לְכֶם הַזְמִינוּ עֲצַמְכֶם לְדַבֵּר אֲנָשִׁים וְכִי תַעֲלָה עַל דַּעַתְךָ נָשִׁים,
מֵה תִלְמוּד לּוֹמַר אִנְשִׁים, צְדִיקִים חֲכָמִים כְּסוּפִים וְנִבְנִים מְבִינִים דְּבַר
מִתּוֹךְ דְּבַר. זֶה הִיא שְׁשִׁאל אִרְיוֹס אֵת רְבִי יוֹסִי, מֵה בִין חֲכָמִים לְנְבוֹנִים.
חֲכֶם דּוֹמָה לְשׁוֹלְחֵי עֲשִׂיר, כְּשִׁמְבִיאִין לוֹ דִּינְרִין לְרִאוֹת רְוָהָ, וְכִשְׁאִין
מְבִיאִין לוֹ יוֹשֵׁב וְתוֹהָא. נְבוֹן דּוֹמָה לְשׁוֹלְחֵי תַגְר, כְּשִׁמְבִיאִין לוֹ מַעוֹת
לְרִאוֹת רְוָהָ, וְכִשְׁאִין מְבִיאִין לוֹ הוּוֹה מַחֲזַר וּמְבִיא מִשְׁלו וַיִּדְעִים
לְשִׁבְטֵיכֶם שֶׁהֶם נִיכְרִים לְכֶם, שְׁאִם בֹּא לִפְנֵי מַעוֹטָף בְּטִלִּיתוֹ אִנִּי יוֹדַע
מִי הוּוֹה וּמֵאִזָּה שְׁבֵט הוּוֹה וְאִם הַגּוֹן הוּוֹה, אֲבַל אִתֶּם מְכִירִין בּוֹ, שְׁאֵתֶם
גִּידְלַתֶם אוֹתוֹ, לְכָךְ נִאמַר וַיּוֹדַעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימֶם וְלִשְׁמֶם. חֲסֵר יוֹד',
לְמַד שְׁאִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּלוּיוֹת בְּרִאִשֵׁי דִיּוּיָהֶם, שֶׁהִיִּה לָהֶם
לְמַחּוֹת וְלִכּוּוֹן אוֹתֶם לְדִרְךָ הִישְׁרָה בְּרִאִשֵׁיכֶם. רִאִשִׁים וּמְכּוֹבְדִים עֲלֵיכֶם,
שֶׁתִּהְיוּ נוֹהֲגִין בְּהֶם כְּבוֹד וִירָאָה: (**- ע"י מִנְחָ"י)

(יד) וְתַעֲנוּ אִתִּי וְגוֹ'. חִלַּטְתֶּם אֵת הַדְּבַר לְהַנִּאתְכֶם, הִיִּה לְכֶם לְהַשִּׁיב,
רְבִינוּ מִשָּׁה מִמִּי נָאֵה לְלַמּוּד מִמֶּךְ אוֹ מִתְּלַמִּידְךָ לֹא מִמֶּךְ שְׁנַצַּעְרַת
עֲלֵיהֶ, אֲלֵא יִדַעְתִּי מַחֲשַׁבּוֹתֵיכֶם, הִיִּיתֶם אִוּמְרִים, עֲכָשִׁיו יִתְמַנּוּ עֲלֵינוּ דִיּוּיִן
הַרְבֵּה, אִם אִין מְכִירוֹנוּ אִנּוּ מְבִיאִין לוֹ דּוּרוֹן וְהוּוֹה נוֹשָׂא לָנוּ פָּנִים וְתִאמְרוּ
טוֹב־הַדְּבָר אֲשֶׁר־דְּבַרְתֵּם לְעֲשׂוֹת. אִם הִיִּיתִי מַתְעַצֵּל, אִתֶּם אִוּמְרִים עֲשֵׂה
מֵהִרָּה:

(טו) וְאִקַּח אֶת־רִאִשֵׁי שְׁבִטֵיכֶם מִשְׁכָּתִים בְּדָבָרִים, אִשְׁרִיכֶם, עַל מִי
בְּאִתֶּם לְהַתְמוֹנוֹת, עַל בְּנֵי אֲבֵרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֵב, עַל בְּנֵי אָדָם שְׁנִקְרָאוּ
אִחִים וְרַעִים, חִלְק וְנַחֲלָה וְכֹל לְשׁוֹן חֲבֵה אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיִּדְעִים אֲבַל
נְבוֹנִים לֹא מִצְאָתִי. זֶה אַחַת מִשְׁבַּע מִדּוֹת שְׁאִמַר יִתְרוֹ לְמִשָּׁה וְלֹא מִצָּא
אֲלֵא שִׁלֹּשׁ, אִנְשִׁים צְדִיקִים, חֲכָמִים וַיּוֹדַעִים וְאִתְּן אוֹתֶם רִאִשִׁים עֲלֵיכֶם
שֶׁתְּנַהֲגוּ בְּהֶם כְּבוֹד. רִאִשִׁים בְּמַקַּח, רִאִשִׁים בְּמַמְכָר, רִאִשִׁים בְּמִשָּׂא
וּמִתּוֹן, נִכְנַס (מִבֵּיתוֹ לְב"ה) אַחֲרוֹן וַיּוֹצֵא רִאִשׁוֹן שְׁרִי אֲלֵפִים אַחַד מְמוֹנָה
עַל אֲלֵף וְשְׁרִי מֵאוֹת אַחַד מְמוֹנָה עַל מָאָה וְשְׁרִי חֲמִשִּׁים וְשְׁרִי עֲשָׂרֹת

(לד) וישמע יקח את־קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר: (לה) אסיראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת לאבותיכם:

(לו) וזלתי כלב בריפנה הוא יראנה ולראתן את־הארץ אשר דרד־בה חברון, שנאמר (במדבר יג, כב) ויבא עד חברון ולבניו יען אשר מלא אחרי יקח:

(לז) גם־בִּלְהִתְאַנֵּף נתמלא רוגז יקח בגללכם לאמר גם־אתה לא־תבא שם:

(לח) יהושע בננון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק כיהוא ינחלנה את־ישראל:

*

רביעי

(לט) וטפכם אשר אמרתם לכו יהיה וכןיכם אשר לאידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה:

(מ) ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים־סוף:

פנו לכם - אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לצד צפון ליכנס לארץ, קלקלתם וגרמתם לכם עכוב:

פנו לכם - לאחוריקם ותלכו במדבר לצד ים סוף. שהמדבר שהיו הולכים בו לדומו של הר שער היה מפסיק בין ים סוף להר שער, עתה המשכו לצד הים ותסבבו את הר שער כל דרומו מן המערב למזרח:

(מא) ותענו ותאמרו אלי חטאנו ליקח אנחנו נעלה ונלחמנו ככל אשר צונו יקח אלהינו ותחגרו איש את־כַּלְבִּי מלחמתו ותהיננו לעלת ההרה: ותסינו. לשון (במדבר יד, מ) הננו ועלינו אל המקום, זה הלשון שאמרתם, לשון הן, כלומר נזדמנתם:

(מב) ויאמר יקח אלי אמר להם לא תעלו לא עליה תהא לכם, אלא ירידה ולאדתלחמו פי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם:

(מג) ואדרבא אליכם ולא שמעתם ותמרו את־פי יקח ותדו ותעלו ההרה:

(מד) ויצא האמרי הישב בקר הוא לקראתכם וירדפו אתכם באשר תעשינה הדברים מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכם מיד מתים ויפיתו אתכם בשער ער חרמה:

(מה) ותשבבו ותבכו לפני יקח ולא־שמע יקח בקלכם כביכול עשיתם מדת רחמיו, כאלו אכזרי ולא האזין אליכם:

(מו) ותשבבו בקדש ימים רבים כמים אשר ישבתם: ותשנו כקדש ימים רבים. י"ט שנה, שנאמר כימים אשר ישבתם בשאר המסעות והם היו ל"ח שנה, י"ט מהם עשו בקדש וי"ט שנה הולכים ומטורפים וחזרו לקדש, כמו שנאמר (במדבר לב, יג) ויניעם במדבר. כך מצאתי בסדר עולם:

פרק ב

(א) ונפון ונסע המדברה דרך ים־סוף אילו לא חטאו היו עוברים דרך הר שער ליכנס לארץ מן דרומו לצפון, ובשביל שקלקלו הפכו לצד

(כג) וייטב בעיני הדבר בעיני ולא בעיני המקום. ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות, משל לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן. נותנו אתה לי לנסיון, אמר לו הן. בהרים וגבעות, אמר לו הן. כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלב, בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום, מיד אמר לו טול מעותיך ואיני מנסהו. מעתה אף אני הודיתי לדבריכם, שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא חזרתם בכם ואקח מכם מן הברורים שבכם, מן המסולתים שבכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט. מגיד שלא היה שבט לוי עמהם:

(כד) ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד־נחל אשבל מגיד שנקרא על שם סופו וירגלו אתה. מלמד שהלכו בה ארבעה אומנין שתי וערב:

(כה) ויקחו בידם מפרי הארץ ויורדו אלינו מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ מי הם שאמרו טובתה, יהושע וכלב אשר יקח אלהינו נתן לנו:

(כו) ולא אביתם לעלת ותמרו את־פי יקח אלהיכם: ותמרו. לשון התרסה, התרסתם כנגד מאמרו:

(כז) ותרגנו לשון הרע, וכן (משלי יח, ח) דברי נרגו, אדם המוציא דבה באהליכם ותאמרו בשנאת יקח אתנו והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו:

כשנאת ה' אתנו הולחנו מארץ מצרים - הוצאתו לשנאה היתה. משל למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות אחת של שקיא ואחת של בעל, למי שהוא אוהב נותן של שקיא, ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל. ארץ מצרים של שקיא היא, שנילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל, והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען:

(כח) אנה אנחנו עלים אחינו המסו את־לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדלות ובצורת בשמים דברו הכתובים לשון הבאי וגם־בני ענקים ראינו שם:

(כט) ואמר אלכם לא־תערצו לשון שבירה כתרגומו, ודומה לו (איוב ל, ו) בערוץ נחלים לשכון, לשבור נחלים ולא־תראון מהם:

(ל) יקח אלהיכם ההלף לפניכם הוא ילחם לכם בשבילכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם:

(לא) ובמדבר אשר ראית אשר נשאף יקח אלהיך מוסב על מקרא שלמעלה הימנו (הפסוק הקודם), ככל אשר עשה אתכם במצרים, ועשה אף במדבר אשר ראית אשר נשאך וגו' באשר ישא־איש את־בָּנוֹ כמו שפירשתי אצל (שמות יד, יט) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וגו'. משל למהלך בדרך ובנו לפניו באו לסטים לשבותו וכו' בכל־הדרך אשר הלכתם ערבבאכם ערה־המקום הזה:

(לב) ובדבר הזה אינכם מאמינים ביקח אלהיכם: וכדנר הזה. שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ, אינכם מאמינים בו:

(לג) ההלף לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנתכם באשן לילה לראתכם בדרך אשר תלכרבה ובענן יומם:

לראותכם. כמו להראותכם. וכן (שמות יג, כא) לנחותם הדרך, וכן (תהלים כו, ז) לשמיע בקול תודה, וכן (מלכים ב' ט, טו) ללכת לגיד ביזרעאל:

וְהַמֵּאֲבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֲמִים. על שם שאימתם מוטלת על הבריות, וכן (פסוק הבא) ובשעיר ישבו החורים ונתתים לבני עשו:

(יב) וּבְשֵׁעִיר יִשְׁבּוּ הַחֲרִים לְפָנִים וּבְנִי עֵשָׂו יִירָשׁוּם לְשׁוֹן הוֹוֶה, כלומר נתתי בהם כח שיהיו מורשישם אותם והולכים ויִשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם ויִשְׁבּוּ תַחְתָּם כְּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְקֹק לָהֶם:

(יג) עָתָה קָמוּ וְעָבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרָד וְנַעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרָד: (יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הִלְכְּנוּ מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֶּעַ עַד אֲשֶׁר־עָבְרָנוּ אֶת־נַחַל זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עֲדַתְּם כְּלֵהֲדוֹר אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקְּרֵב הַמַּחֲנֶה כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְקֹק לָהֶם:

(טו) וְגַם יִרְיֹקוּ הַיְיָתָה בָּם לְהַמָּם מִקְּרֵב הַמַּחֲנֶה עַד תִּמָּם: הִיתָה כֵּס. למהר ולהומם בתוך ארבעים שנה שלא יגרמו לבניהם עוד להתעבב במדבר:

(טז) וַיְהִי כְּאֲשֶׁר־תָּמוּ* כְּלֵהֲאֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הַיּוֹצֵאִים בַּצַּבָּא לְמִוֹת מִקְּרֵב הָעָם: ס (יז) וַיְדַבֵּר יְקֹק אֵלֵי לְאֹמְרִי:

(יח - יז) וַיְהִי כִּשְׁשֵׁי תָמוּ וְגו'. וַיִּזְכַּר ה' אֵלֵי וְגו' - אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר בפרשה (יז) וידבר, אלא ויאמר, ללמדך שכל ל"ח שנה שהיו ישראל מזופים לא נתייחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים וישבו הדעת, ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל: **

(יח) אֵתָה עָבְרָ הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עַר: (יט) וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תַּצְרֶם וְאֶל־תִּתְגַּר בָּם כִּי לֹא־אֵתָן מֵאָרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרִשָׁה כִּי לְבַנְיָלוֹת נִתְּנָה יְרִשָׁה:

(יח - יט) אֵתָה עוֹבֵד הַיּוֹם אֵת גְּבוּל מוֹאָב וְגו' וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן וְגו' - מכאן שארץ עמון לצד צפון:

(כ) אֶרֶץ־רַפָּאִים תַּחֲשֹׁב אֶף־הוּא רַפָּאִים יִשְׁבְּרָבָה לְפָנִים אֶרֶץ רַפָּאִים נחשבת אף היא, לפי שהרפאים ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא שנתתי לאברהם והעמלנים יקראו להם זממים:

(כא) עַם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים וַיִּשְׁמִידֶם יְקֹק מִפְּנֵיהֶם וַיִּרְשָׁם וַיִּשְׁבּוּ תַחְתָּם: (כב) כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבָנֵי עֵשָׂו הַיִּשְׁבִּים בְּשֵׁעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּרְשָׁם וַיִּשְׁבּוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

(כג) וְהָעַיִם הַיִּשְׁבִּים בְּחֻצְרֵים עַד־עַזָּה כְּפַתְרִים הַיִּצְאִים מִכְּפַתֵּר הַשְּׁמִידִם וַיִּשְׁבּוּ תַחְתָּם:

והעוים היושבים בחללים וְגו' - עוים מפלשתים הם, שעמהם הם נחשבים בספר יהושע, שנאמר (יהושע יג, ג) חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים. ומפני השבועה שנשבע אברהם לאבימלך לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם, והבאתי עליהם כפתורים והשמידום וישבו תחתם, ועכשיו אתם מותרים לקחתה מידם:

(כד) קוֹמוּ סַעוּ וְעָבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנָן רֵאָה נִתְּנִי כְּיַדְךָ אֶת־סִיחֹן מִלְּךְ חֶשְׁבּוֹן הַיַּמְרִי וְאֶת־ אֶרְצוֹ הַחֵל רֶשֶׁת וְהַתְּגַר בּוֹ מִלְחָמָה:

(כה) הַיּוֹם הַזֶּה אַחַל תֵּת פַּחַדְךָ וַיִּרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשְּׁמִים לִמַּד שְׁעֵמְדָה חֲמָה לְמִשָּׁה בְּיוֹם מִלְחַמַּת עוֹג וְנוֹדַע הַדָּבָר תַּחַת כָּל הַשְּׁמִים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמֵעֶדְךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפְּנֵיךָ:

(כו) וְאֶשְׁלַח מִלְאָכִים מִמִּדְבָּר קִדְמוֹת אֶל־סִיחֹן מִלְּךְ חֶשְׁבּוֹן דְּבַרְי שְׁלוֹם לְאֹמְרִי:

המדבר שהוא בין ים סוף לדורו של הר שעיר, והלכו אצל דורו מן המערב למזרח דרך ים סוף, דרך יציאתן ממצרים שהוא במקצוע דרומית מערבית, משם היו הולכים לצד המזרח כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹק אֵלֵי וְנִסַּב אֶת־הַר־שֵׁעִיר כָּל דְּרוֹמוֹ עַד אֶרֶץ מוֹאָב יָמִים רַבִּים: ס

חמישי

(ב) וַיֹּאמֶר יְקֹק אֵלֵי לְאֹמְרִי:

(ג) רִב־לָכֶם סָב אֶת־הַהָר הַזֶּה פָּנָיו לָכֶם צִפְנָה. סובו לכם לרוח מזרחית מן הדרום לצפון, ופניכם לצפון, נמצאו הולכין את רוח מזרחית. וזהו שנאמר (שופטים יא, יח) ויבאו ממזרח שמש לארץ מואב:

(ד) וְאֶת־הָעָם צֹ לְאֹמְרִי אֶתֶם עֹבְרִים בְּגְבוּלֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עֵשָׂו הַיִּשְׁבִּים בְּשֵׁעִיר וַיִּירְאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד. ומהו השמירה, אל תתגרו במ (פסוק הבא):

(ה) אֶל־תִּתְגַּרוּ בָּם כִּי לֹא־אֵתָן לָכֶם מֵאֶרֶץ עַד מְדִינַת כַּף־רְגֵל אֶפְיִלוֹ מִדְּרָךְ כַּף רֵגֶל, כלומר אפילו דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות. ומדרש אגדה, עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים, שנאמר (זכריה יד, ד) ועמדו רגליו וגו' כִּי־רִשָׁה לְעֵשָׂו* נִתְּנִי אֶת־הָרָה שֵׁעִיר:

ירוסה לעשו - מאברהם, עשרה עממים נתתי לו, שבעה לכם, וקיני וקנזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר, אחד מהם לעשו והשנים לבני לוט, בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיה אומר על אשתו אחותי היא, עשאו כבנו:

(ו) אֲבָל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֵתֶם בְּכֶסֶף וְאֶכְלֶתֶם וְגַם־מֵיַם תִּכְרֹו מֵאֵתֶם בְּכֶסֶף וּשְׂתִיתֶם: תכלו. לשון מקח, וכן (בראשית ג, ה) אשר כריתי לי, שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה:

(ז) כִּי יְקֹק אֶל־הַיָּד בְּרַכְךָ לְפִיכָךְ לֹא תִכְפוּ אֶת טוֹבוֹתֵי הַלְּרֹאוֹת כֹּאֲלוֹ אֵתֶם עַנִּיִּים, אלא הראו עצמכם עשירים כְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יַדְךָ לְכַתְּףֵךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה וְזֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה יְקֹק אֶל־הַיָּד עֹמֵד לֹא חֲסַרְתָּ דְבַר:

(ח) וְנַעֲבֹר מֵאֵת אֲחֵינוּ בְּנֵי־עֵשָׂו הַיִּשְׁבִּים בְּשֵׁעִיר מִדְּרָךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמַעֲצֵן גְּבַר ס וְנִפְּזוּ וְנַעֲבֹר לְצַד צָפוֹן, הפכנו פנים להלוך רוח מזרחית דְּרָךְ מִדְּבַר מוֹאָב:

(ט) וַיֹּאמֶר יְקֹק אֵלֵי אֶל־תִּצַּר אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה לֹא אֶסַּר לָהֶם עַל מוֹאָב אֲלֵא מִלְחָמָה, אבל מיראים היו אותם ונראים להם כשהם מזוינים, לפיכך כתיב (במדבר כב, ג) ויגר מואב מפני העם, שהיו שוללים ובוזזים אותם. אבל בבני עמון נאמר (פסוק יט) ואל תתגר במ, שום גרו, בשכר צניעות אמם שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה, שקראה שם בנה מואב כִּי לֹא־אֵתָן לְךָ מֵאֶרֶץ לְךָ יְרִשָׁה כִּי לְבַנְיָלוֹת לֹא־נִתְּנִי אֶת־עַד שֵׁם הַמְּדִינָה יְרִשָׁה:

(י) הָאֲמִים לְפָנִים יִשְׁבּוּ בָּה עַם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים: הַאֲמִים לְפָנִים וְגו'. אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים, אבל לא זו היא כי אותם רפאים הורשתי מפני בני לוט והושבתים תחתם:

(יא) רַפָּאִים יִחְשְׁבוּ אֶף־הֶם כְּעַנְקִים רַפָּאִים הָיוּ נחשבים אותם אמים, כענקים הנקראים רפאים, על שם שכל הרואה אותם ידיו מתרפות

אל תיכלל אמו - ובסיוחן לא הוצרך לומר אל תירא אותו, אלא מתיירא
היה משה שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם, שנאמר (בראשית יד,
יג) ויבא הפליט, והוא עוג:

(ג) ויתן יקנוק אלהינו בידנו גם את עוג מלך הבשן ואת כל עמו ונבדו
עד בלתי השאירו לו שריד:

(ד) ונלכד את כל עריו בעת ההוא לא היתה קריה אשר לא לקחנו
מאתם ששים עיר כל חבל ארזב* ממלכת עוג בבשן:

חבל ארזב - מתרגמין בית פלך טרכונא. וראיתי תרגום ירושלמי במגילת
אסתר קורא פלטין טרכונין. למדתי חבל ארגוב הפרסיא, היכל מלך,
כלומר שהמלכות נקראת על שמה. וכן את הארגוב דמלכים (מלכים ב'
טו, כה) אצל היכל מלך, הרגו פקח בן רמליהו לפקחיה [למדתי שכך
נקראת שם ההפרכיא]:

(ה) כל אלה ערים בצרת חומה גבהה דלתים ובריח לבד מערי הפרזי
פרוזות ופתוחות בלא חומה, וכן (זכריה ב, ח) פרוזות תשב ירושלים
הרבה מאד:

(ו) ונחרס אותם כאשר עשינו לסיחן מלך חשבון חחרס לשון הוה, הלך
וכלות כל עיר מתם הנשים והטף:

(ז) וכל הבהמה ושלל הערים בוזנו לנו: (ח) ונלחם בעת ההוא את הארץ
מיד מרשות שני מלכי האמרי אשר בעבר הירדן מנחל ארזן עד ער
חרמון:

(ט) צידנים יקראו לחרמון* שרן והאמרי יקראו לו שגיר. הוא שלג
בלשון אשכנז [שנעע] ובלשון כנען:

לידנים יקראו לחרמון וגו' - ובמקום אחר הוא אומר (להלן ד, מח) ועד
הר שיאון הוא חרמון, הרי לו ארבעה שמות, למה הוצרכו לכתב, להגיד
שבח ארץ ישראל, שהיו ארבעה מלכיות מתפארות בכך, זו אומרת על
שמי יקרא, וזו אומרת על שמי יקרא:

(י) כלן ערי המישר וכל הגלעד וכל הבשן עד סלכה ואדרעי ערי
ממלכת עוג בבשן:

(יא) כי רקעוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים שהרגו אמרפל
וחביריו בעשתרות קרנים, והוא פלט מן המלחמה, שנאמר (בראשית יד,
יג) ויבא הפליט, זהו עוג הנגה ערש ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון
תשע אמות ארפה וארבע אמות רחבה באמת איש. באמת עוג:

(יב) ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא האמורה למעלה (פסוק
ח), מנחל ארנון ועד הר חרמון מערער אשר על נחל ארזן אינו
מחובר לראשו של מקרא אלא לסופו, על נתיני לראובני ולגדי. אבל לענין
ירושלם עד הר חרמון היה ונחצי הר הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי:

(יג) ויתר הגלעד וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל
חבל הארזב לכלל הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אותה שנתתי
לאברהם:

(יד) ואיר ברמנשה לקח את כל חבל ארזב עד גבול הגשוני והמעכתני
ויקרא אתם על שמו את הבשן חות ואיר עד היום הזה:

שביעי

ממדבר קממות - אף על פי שלא צוני המקום לקרא לסיחון לשלום,
למדתי ממדבר סיני מן התורה שקדמה לעולם. כשבא הקדוש ברוך הוא
ליתנה לישראל חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוה
ואף על פי כן פתח להם בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום.
דבר אחר ממדבר קדמות, ממך למדתי שקדמת לעולם [בדברים]. יכול
היית לשלוח ברק אחד ולשרוף את המצריים, אלא שלחתי מן המדבר
אל פרעה לאמר (שמות א) שלח את עמי, במתון:

(כו) אעברה בארץ פדף פדף אלף לא אסור ימין ושמאל: (כח)
אכל בכסף תשבדני ואכלתי ומים בכסף תתקלי ושתיתי רק אעברה
ברגלי:

(כט) כאשר עשוי לי בני עשו לא לענין לעבור את ארצם, אלא לענין
מכר אוכל ומים הישבים בשעיר והמאבים הישבים בער עד אשר
אעבר את הירדן מוסב על אעברה בארץ אלה הארץ אשר יקנוק
אלהינו נתן לנו:

(ל) ולא אבה סיחון מלך חשבון העברנו בו ביהקשה יקנוק אלהיך את
רוחו ואמץ את לבבו למען תתו בידך פנים הזה: ס

*

שני

(לא) ויאמר יקנוק אלי ראה החלתי תת לפניך את סיחון ואת ארצו
החל רש לרשת את ארצו: החלתי תת לפניך. כפה שר של אמוריים של
מעלה תחת רגליו של משה והדריכו על צוארו:

(לב) ויצא סיחון לקראתנו הוא וכל עמו למלחמה יהצה: ויאל סיחון. לא
שלח בשביל עוג לעזור לו, ללמדך שלא היו צריכים זה לזה:

(לג) ויתגדו יקנוק אלהינו לפנינו ונך אתו ואת בניו בניו בנו כתיב, שהיה
לו בן גבור כמותו ואת כל עמו:

(לד) ונלכד את כל עריו בעת ההוא ונחרס את כל עיר מתם* והנשים
והטף לא השארנו שריד:

מחס - אנשים. בביזת סיחון נאמר בזנו לנו, לשון ביזה, שהיתה חביבה
עליהם ובזזים איש לו, וכשבאו לביזת עוג כבר היו שבעים ומלאים
והיתה בזויה בעיניהם ומקרעין ומשליכין בהמה ובגדים ולא נטלו כי אם
סכף זזהב. לכך נאמר (להלן ג, ז) בזנו לנו, לשון בזיון. כך נדרש בספרי
בפרשת (במדבר כה, א) וישב ישראל בשטים:

(לה) רק הבהמה בוזנו לנו ושלל הערים אשר לכדנו: (לו) מערער אשר
על שפת נחל ארזן והעיר אשר מנחל ועד הגלעד לא היתה קריה אשר
שגבה ממנו את הפל נתן יקנוק אלהינו לפנינו:

(לז) רק ארץ בני עמון לא קרבת כל יד נחל יבק כל אצל נחל יבוק
וערי הדר וכל אשר צוה יקנוק אלהינו. שלא לכבוש, הנחנו:

פרק ג

(א) ונפן ונעל כל צפון הוא עליה דרף הבשן ויצא עוג מלך הבשן
לקראתנו הוא וכל עמו למלחמה אדרעי:

(ב) ויאמר יקנוק אלי אל תירא אתו* כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו
ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב
בחשבון:

(טו) וְלִמְכֹר נַתַּתִּי אֶת־הַגְּלָעָד:

(טז) וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדֵי נַתַּתִּי מִן־הַגְּלָעָד וְעַד־נַחַל אַרְגָּן תִּזְדַּח הַנַּחַל וְגִבְלֵי כָל הַנַּחַל וְעוֹד מֵעֵבֶר לַשֶּׁפְתוֹ, כְּלוּמַר עַד וְעַד בְּכָלל וְיוֹתֵר מִכֵּאן וְעַד יִבְקַח הַנַּחַל גִּבְלוֹ בְּנֵי עַמּוֹן:

(יז) וְהַעֲרֵבָה וְהִירְדֵן וְגִבְלֵי מִפְּנֵי־רֵת מֵעֵבֶר הִירְדֵן הַמַּעֲרָבִי הוּא וְנַחֲלַת בְּנֵי גַד מֵעֵבֶר הִירְדֵן הַמְּזֻרְחִי, וְנִפְל בְּגוֹרָלָם רוֹחַב הִירְדֵן כִּנְגַדָם וְעוֹד מֵעֵבֶר שִׁפְתוֹ עַד כְּנֶרֶת זֶהוּ שְׁנֵאמַר וְהִירְדֵן וְגִבְלוֹ, הִירְדֵן וּמֵעֵבֶר לוֹ וְעַד יָם הַיַּבֵּי הַיָּם הַמֵּלַח תַּחַת אֲשֶׁר־תַּחַת הַפְּסָגָה מְזֻרְחָה:

(יח) וְאַצּוּ אֶתְכֶם לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גַד הִיָּה מְדַבֵּר בְּעַת הַהוּא לְאֹמֶר יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לְכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לְפָנַי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל: לְפָנַי אֲחֵיכֶם. הֵם הֵיוּ הוֹלְכִים לְפָנַי יִשְׂרָאֵל לְמַלְחָמָה, לְפִי שֶׁהֵיוּ גְבוּרִים וְאוֹיְבִים נּוֹפְלִים לְפָנֵיהֶם, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים ל, כ) וְטָרַף זְרוּעַ אֶף קִדְקֹד:

(יט) רָק נְשִׁיכֶם וְשִׁפְכֶם וּמִקְנֵכֶם יִדְעֵתִי כִּי־מִקְנֵה רֵב לְכֶם יִשְׁבּוּ בְּעַרְיֹכֶם אֲשֶׁר נַתַּתִּי לְכֶם:

מִפְּטִיר (כ) עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יִקְוֶה לְאֲחֵיכֶם כִּכְסֵי וְיִרְשׁוּ גִסְהֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעֵבֶר הִירְדֵן וְשִׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָׁתוֹ אֲשֶׁר נַתַּתִּי לְכֶם: (כא) וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בְּעַת הַהוּא לְאֹמֶר עֲנִינִיד הַרְאֵת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְקוֹק אֱלֹהֵיכֶם לְשָׂנֵי הַמַּלְכִּים הָאֵלֶּה בְּדַעֲשָׁה יִקְוֶה לְכָל־

הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אֶתְּהַ עֲבַר שְׁמָה: (כב) לֹא תִירָאוּם כִּי יִקְוֶה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַגְּלָעָד לְכֶם: ס

***

פְּלִי הַעֲרִיבָה: הַהֲדָגְשָׁה בַּפְּסוּק הַיָּא שֶׁל דִּבְרוֹר הַמַּתְחִיל בְּרִש"י. * כִּשִּׁי דִּבְרוֹר אַרוֹךְ בְּרִש"י, הוּא לֹא שׁוֹלֵב בְּתוֹךְ הַפְּסוּק אֲלֵא נִכְתָּב בְּסוּפוֹ, אַחֲרֵי הַפְּסוּק (וּמְסוּמָן ע"י כּוֹכְבֵי־תֵּי). * כִּשִּׁי עַל פְּסוּק אַחַד בִּיאוּרֵי רִש"י קִצְרִים וְאוֹרוּכִים, בְּד"כ הַקְּצֵרִים שׁוֹלְבוּ בְּתוֹךְ הַפְּסוּק, וְהַאוֹרוּכִים נִכְתְּבוּ בְּסוּפוֹ, אַחֲרֵי הַפְּסוּק (וּמְסוּמָנִים ע"י כּוֹכְבֵי־תֵּי).

לְעֵיתִים לְצוּרֵךְ הַרְצָף שׁוֹלְבוּ הַדִּבְרוֹרִים בְּרִש"י כִּסְדֵר הַפְּסוּק, גַּם כִּשְׁנֵי־פְסוּקִים בְּחוּמֵשִׁים קוֹדֵם הַדִּבְרוֹר עַל סוּף הַפְּסוּק וְאַח"כּ הַדִּבְרוֹר עַל תַּחֲלִיתוֹ, בְּמִקְרָה כֹּה־זֶה סוּמָן ב- ** בְּסוּף הַפְּסוּק. כְּמוֹכֵן מֵטַבְעוֹ שֶׁל רִש"י הַמְּשׁוֹלֵב עֲלוּלִים לִהְיוֹת שִׁנּוּיִים קְלִים בְּדִבְרוֹר הַמַּתְחִיל (כְּגוֹן פְּתִיחַת וְגו') אוּ בְּמִקְוֶמֹ. אֵת הַכְּלָלִים בְּהַרְחָבָה נִתְּן לְרֵאוּת בְּמִבּוֹא לְגַלְיוֹן פְּרִשְׁתֵי בְּרֵאוּשִׁית.

כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו'.

מהדורת כתב ל"י - ניתן להשיג במערכת שבת' בקול הלשון.

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM

יש מהדורה בכתב גדול יותר - להשיג במייל הנ"ל

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-13331

ייש"כ להרה"ג דוד היינמן שליט"א על סיועו בעריכת הגליון